

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. ОСТРОГРАДСЬКОГО

секція: підвищення якості соціальних
послуг, що надаються населенню на рівні
територіальних громад

НАУКОВА РОБОТА

**на тему: «Реформування комунального господарства міста в сучасних умовах
господарювання (на прикладі м. Кременчук)»**

ВИКОНАЛА:

*студентка Перепелиця Інна Сергіївна
курс 3, спеціальність б. 030508 «Фінанси і кредит»
група ФК-10-1
форма навчання денна*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Шаповал Людмила Петрівна, кандидат економічних
наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА.....	5
РОЗДІЛ 2 ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА М. КРЕМЕНЧУК	13
РОЗДІЛ 3 БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА.....	17
РОЗДІЛ 4 ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	22
РОЗДІЛ 5 НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА.....	27
5.1. Інформаційне забезпечення комунального господарства міста.....	27
5.2. Удосконалення процесу фінансування комунального господарства міста.....	33
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми. Перехід усіх регіонів і міст України до сучасних умов господарювання з урахуванням стратегії розвитку держави вимагає прискореного реформування комунального господарства як соціальної складової господарського комплексу, що задовольняє першочергові життєві потреби населення, забезпечує підприємства й організації необхідними комунальними послугами та впливає на розвиток економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання.

Дослідження проблем підвищення ефективності функціонування комунального господарства знайшли своє відображення в роботах вітчизняних й російських учених-економістів Д.М. Жукова, Т.М. Качали, А.А. Лукьянченка, В.О. Онищенко, Г.І. Онищука, В.П. Полуянова та інших. Разом із тим, незважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблем комунального господарства, вищенаведені дослідження потребують подальшого поглиблення та доопрацювання з урахуванням сучасних умов господарювання.

Необхідність дослідження реформування комунального господарства міста в сучасних умовах господарювання зумовило актуальність вибраної теми наукової роботи, її мету та задачі.

Мета і завдання дослідження. Мета наукової роботи полягає в науково-методичному обґрунтуванні напрямів реформування комунального господарства міста в сучасних умовах господарювання. Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені наступні завдання:

- обґрунтувати формування структури комунального господарства міста з урахуванням галузевого та територіального підходів;

- визначити екологічне значення комунального господарства міста;

- дослідити бюджетне фінансування комунального господарства міста;

- розглянути зарубіжний досвід реформування комунального господарства;

- удосконалити інформаційне забезпечення комунального господарства;

- розробити структуру комунального банку територіального розвитку.

Об'єкт дослідження – процес функціонування комунального господарства.

Предмет дослідження – реформування комунального господарства на місцевому рівні в ринкових умовах господарювання.

Методи дослідження. Наукові дослідження проводились із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів, а саме: системно-структурний, галузевий, територіальний підходи – під час дослідження процесу формування структури комунального господарства міста; метод порівняння – з метою аналізу динаміки бюджетного забезпечення комунального господарства міста; комплексний підхід – у процесі вдосконалення інформаційного забезпечення комунального господарства; таблично-графічний – для наочного відображення динаміки окремих показників.

Найсуттєвіші результати дослідження, що містять наукову новизну, полягають в наступному:

- обґрунтовано процес формування структури комунального господарства в системі соціально-економічного потенціалу міста, використовуючи галузевий та територіальний підходи;

- доведена необхідність фінансового забезпечення комунального господарства міста за рахунок створення комунального банку територіального розвитку як фінансового посередника із залучення додаткових інвестиційних ресурсів;

- удосконалено інформаційне забезпечення комунального господарства шляхом запровадження бенчмаркінгу, що дозволить застосовувати кращий досвід вирішення проблем комунальних підприємств міста.

Теоретичною основою роботи стали законодавчі акти, нормативно-правові документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, офіційні матеріали органів державної статистики, дані обліку та звітності комунальних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці практичних рекомендацій щодо реформування комунального господарства та створюють об'єктивну основу для подальшого розвитку комунального господарства міста.

Структура та обсяг наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновку, списку використаної літератури, який включає 22 джерела. Робота викладена на 41 сторінці друкованого тексту, в тому числі має 5 рисунків, 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА

В сучасних умовах у господарському комплексі країни підвищилось значення міст. Це пов'язано з необхідністю посилення територіального підходу в процесі регулювання розвитку господарського комплексу в цілому.

Загальні закономірності світового економічного розвитку надають можливість всебічно оцінити перспективи економічного розвитку окремого міста у відповідності з домінуючою галузевою належністю. Відповідно до пріоритетних галузей всі міста в господарському комплексі країни правомірно поділити на: доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні, в яких відбуваються різні за своєю сутністю процеси і відповідно застосовуються різні методи управління економічним розвитком.

Враховуючи те, що на сучасному етапі Україна знаходиться на постіндустріальній стадії розвитку, важливого значення в її економіці набувають постіндустріальні міста. Головним сектором, що визначає їх добробут є рівень розвитку міської інфраструктури, яку формують галузі комунального господарства.

Комунальне господарство - найважливіша галузь економіки міста, яка забезпечує життєдіяльність і визначає рівень життя його мешканців. Це в свою чергу передбачає реалізацію наступного взаємозв'язку «надання населенню міста комунальних послуг потрібної кількості й якості - ефективного функціонування підприємств комунального господарства - забезпечення сталого розвитку міста» [1]. Тому, формування комунального господарства як економічної та соціальної складової міста є першочерговим завданням структурної політики органів влади на державному, регіональному й місцевому рівнях.

Формування комунального господарства в системі соціально-економічного потенціалу міста проаналізовано і узагальнено на прикладі м. Кременчук.

Кременчук - місто обласного підпорядкування, адміністративний, промисловий центр України, з розвиненою економічною та соціальною інфраструктурою, де

проживає і працює 230 тис. чоловік.

Кременчук – це великий індустріальний центр Полтавщини. На сьогодні у місті функціонує 86 потужних промислових підприємства, 58 будівельних організацій різних форм власності та близько 14 тисяч суб'єктів підприємницької діяльності. У місті представлені майже усі галузі промисловості: нафтопереробна, хімічна, машинобудівна, металургійна, металообробна, харчова, легка, будівельна тощо.

Комунальне господарство тісно пов'язане з промисловими підприємствами міста. При цьому промисловість виступає основним містоутворюючим фактором, впливає на рівень розвитку сфери обслуговування, забезпечує комунальне господарство матеріальними ресурсами, створює для нього матеріально-технічну базу.

Особливостями комунального господарства, як багатогалузевої територіальної структури, є комплексність, взаємообумовленість функціонування галузей, соціально-економічна значимість.

Як економічна складова міста комунальне господарство формується з організаційно-відокремлених і економічно самостійних підприємств, які є первинною ланкою сфери послуг міського господарства, що виготовляють продукцію, виконують роботи та надають комунальні послуги. При цьому важливою особливістю комунального господарства є його комплексний характер, тобто галузі комунального господарства міста не можуть функціонувати відокремлено, щоб не порушити процес надання комунальних послуг.

До структури комунального господарства міста відносяться галузі, які функціонально підпорядковані та підзвітні територіальному органу управління, який представлений відділом виконавчого комітету [2].

З метою аналізу особливостей функціонування комунального господарства міста в роботі була сформована галузева структура комунального господарства м. Кременчук, яка представлена на рис. 1.1. Первинною ланкою галузевої структури комунального господарства міста є підприємство, що перебуває у комунальній власності, діяльність якого має свої особливості й відповідає специфіці галузі.

До підприємств, які займаються ремонтом та обслуговуванням доріг, мостів,

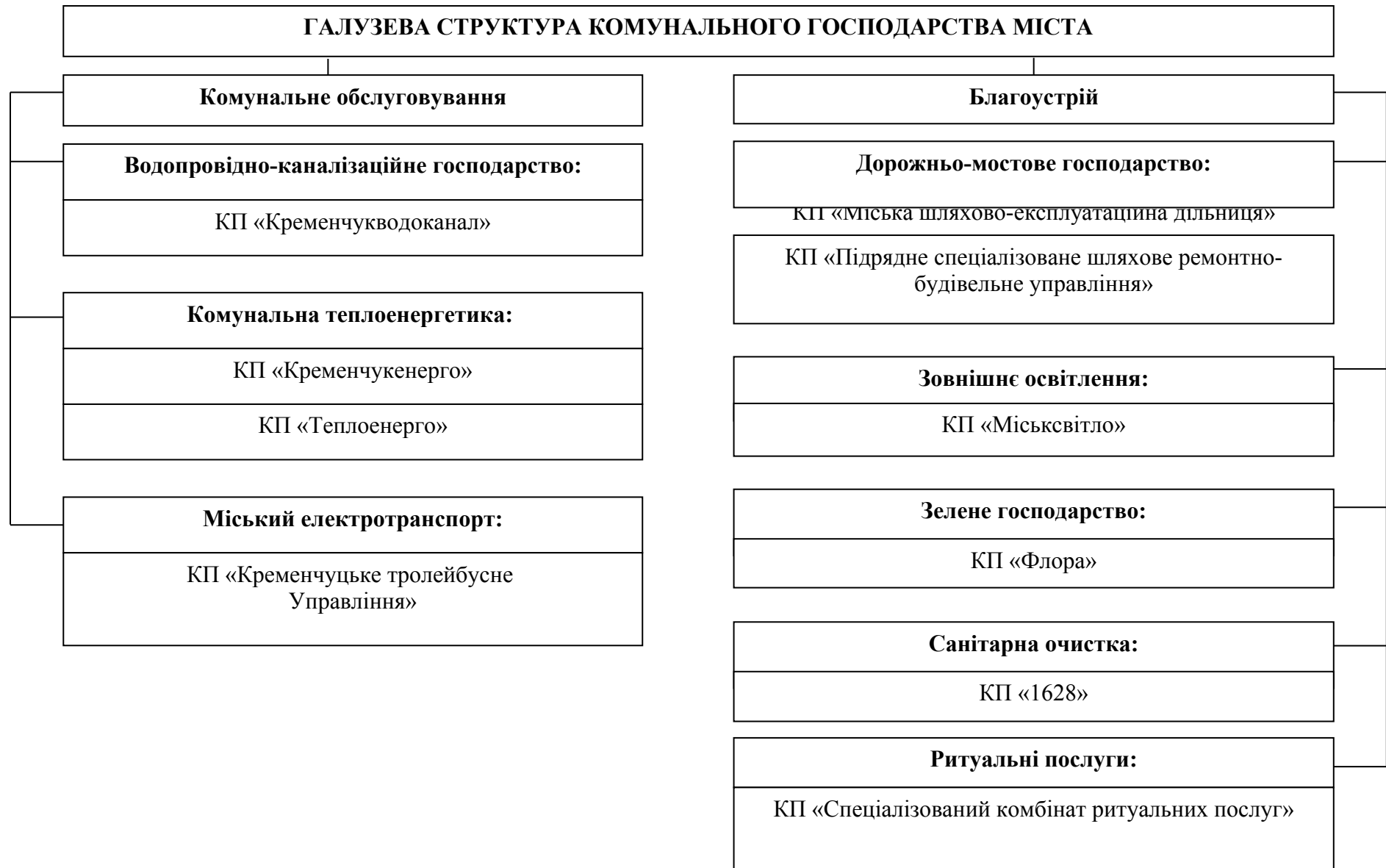

Рис. 1.1. Галузева структура комунального господарства м. Кременчук

шляхопроводів, зливної каналізації належить підрядне спеціалізоване шляхове ремонтно-будівельне управління та підпорядковані йому дочірні підприємства. У м. Кременчук довжина міських доріг, проїздів, набережних складає 310 км, їх площа – 7,05 млн.кв.м. Пішохідні доріжки та тротуари мають протяжність 614 км, площею 1,2 млн.кв.м., з яких 181,2 км із твердим покриттям. Крім того, на обліку у комунальних служб перебувають два автомобільні мости й два шляхопроводи.

Зовнішнім освітленням міста займається комунальне підприємство «Міськвітло». Загальна довжина мереж зовнішнього освітлення – 1093,4 км. з яких: кабельні – 31,4 км; повітряні – 1062 км.

Комунальне підприємство КАТП «1628» здійснює зберігання і переробку промислових та побутових відходів міста, а також здійснює механізоване прибирання проїжджої частини вулиць. Утилізація побутових відходів здійснюється на міському звалищі площею 28,055 га.

Важливою містобудівною складовою міста є благоустрій території, а саме озеленення – це один із показників, який свідчить про культурний рівень мешканців. Загальна площа зелених насаджень у межах міста становить 3440 га., площа зелених насаджень загального користування: парки, сквери, набережні, пляжі, бульвари – 480 га. У місті розташовано вісім парків, два з них – «Придніпровський» та «Ювілейний» мають статус парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, сім скверів, три бульвари, набережна р. Дніпро.

П'ять комунальних підприємств виконують роботи по водопостачанню та водовідведенню, тепlopостачанню, надають послуги міського пасажирського транспорту. Основними видами міського пасажирського транспорту є автобусний, тролейбусний автотранспорт. Довжина міських автобусних маршрутів 136 км., тролейбусних – 54 км.

У м. Кременчук послуги централізованого водопостачання та водовідведення здійснюються комунальним підприємством “Кременчукводоканал”. У місті існує два водозабори: Власівський водозабір із основного джерела водопостачання – Кременчуцького водосховища, та Крюківський водозабір підземних вод, на якому розроблено 10 свердловин. До резервних джерел водопостачання відноситься

Північна проріз Власівського водозабору та водозабірні майданчики. Окрім цього, на території міста знаходяться два відомчих водозабори: протитуберкульозного диспансеру і ПАТ “Укртатнафта”. Найбільш значним джерелом господарсько-питного та технічного водопостачання міста є Кременчуцьке водосховище [3].

Воду витрачають у м. Кременчук з метою задоволення потреб, але насамперед для питного водоспоживання і господарсько-побутових цілей у житлових й громадських будівлях, а також для санітарно-побутових потреб працівників промислових підприємств. Крім того, на багатьох промислових підприємствах для виробничих потреб використовується питна вода. Це, зокрема, підприємства харчової промисловості – молокозавод, хлібокомбінат, м’ясокомбінат, кондитерська фабрика, завод безалкогольних напоїв. Обсяги надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення м. Кременчук наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Обсяги наданих послуг з централізованого водопостачання та водовідведення
КП “Кременчукводоканал” у тис. м³.

Послуги	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Водопостачання	26332,8	24916,6	25218,8	24459,6	24116,34
Водовідведення	25093,7	23590,5	23560,8	22916,2	22552,34

Досліджуючи галузеву структуру комунального господарства міста, в роботі наведено фінансові результати діяльності комунальних підприємств (табл. 1.2).

Проблемою в комунальному господарстві м. Кременчук є наявність збиткових підприємств. Основною причиною збитковості підприємств є низька платіжна спроможність громадян, існуюча система нарахування плати за спожиті послуги, коли населення сплачує не за фактично отримані послуги, а за нормативним принципом. Поряд з цим у місті не достатньо вирішеними залишаються питання налагодження ефективної роботи підприємств комунального господарства. Основними проблемами галузі на місцевому рівні є:

- незадовільний технічний стан, зношеність основних фондів, застосування

Фінансові показники діяльності підприємств комунального господарства м. Кременчук
протягом 2007-2010 років у тис. грн.

Назва підприємства	Виручка від реалізації				Собівартість послуг				Прибуток (+), збиток (-)			
	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.
КП "Міськвітло"	421,5	529,5	1117,7	1259,3	329,3	387,5	943,9	1022,4	+2,8	+7,0	-5,1	+0,8
КП "Теплоенерго"	8057,8	8955,0	10082,1	10141,2	9674,8	11858,6	10857,9	11771,9	+1339,4	-1328,7	+2142,2	+615,8
КАТП – 1628	1890,3	2760,9	2739,3	4074,9	1762,2	2372,5	2903,0	3753,9	-155,8	-326,0	-842,8	-53,6
КП "Кременчуцьке тролейбусне управління"	3215,7	859,0	841,6	1296,9	5289,3	3489,0	3752,5	5475,8	-988,5	-160,8	+1611,9	+1530,0
КП "Спецкомбінат ритуальних послуг"	1299,0	1424,1	1715,4	1956,8	1013,3	1081,5	1332,0	1606,7	-10,3	+32,4	-38,4	+18,2
КП "Кременчукенерго"	-	6802,9	119,5	101,1	-	294,6	8344,9	226,3	-71,0	+6508,3	-8225,4	-125,3
КП "Кременчукводоканал"	21800,8	24156,0	28452,2	34444,8	17527,2	20526,5	24082,3	28538,2	-3931,5	+4,1	+11,4	+305,7
КП "Підрядне спеціалізоване шляхове ремонтно-будівельне управління"	3444,6	5830,9	6502,3	8405,7	2689,8	4344,7	5017,8	6845,5	+111,7	+479,0	-132,7	+817,1
КП "Міська шляхово-експлуатаційна дільниця"	363,3	488,7	521,9	654,1	255,6	308,0	369,1	465,0	-30,1	+44,1	-29,1	-20,5
КП "Флора"	326,3	480,7	545,6	596,3	301,2	398,4	534,3	603,0	+2,2	-10,5	-24,7	-26,8
Разом по підприємствам	40819,3	52287,7	52637,6	62931,1	38842,7	45061,3	58137,7	60308,7	-3731,1	+5248,9	-5532,7	+3061,4

застарілих технологій і обладнання на підприємствах комунального господарства;

- значна заборгованість комунальних підприємств за надані послуги та придбані матеріали;

- борги минулих років і неповне фінансування передбачених пільг;

- недосконала система встановлення тарифів на комунальні послуги;

- обмеженість інвестицій та дефіцит фінансових ресурсів.

Як соціальна складова міста рівень розвитку комунального господарства буде достатнім, коли комунальні підприємства зможуть надавати населенню якісні послуги в необхідній кількості. При цьому враховується чисельність населення, його розміщення, кількісна та якісна оцінка трудових ресурсів, національні особливості, рівень платоспроможності населення, поліпшення умов праці й життя людей [4].

Отже, комунальне господарство являє собою галузь сфери послуг і найважливішу частину територіальної інфраструктури, що визначає умови життєдіяльності людини, від яких залежить стан здоров'я, якість життя й соціальний клімат у населених пунктах.

Досягнення ефективного рівня розвитку комунального господарства базується на проведенні житлово-комунальної реформи. Необхідність реформування ЖКГ підтверджується прийняттям відповідних нормативно-правових актів:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995 р. №150 «Про концепцію розвитку житлово-комунального господарства в Україні» [5];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 січня 1999 р. №113 «Про затвердження Програми проведення житлово-комунальної реформи на 1999-2001 роки» [6];

- Указ Президента України «Про прискорення реформування житлово-комунального господарства» від 19 жовтня 1999 р. №1351/99 [7];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2002 р. №139 «Про схвалення Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010 р.» [8];

- Закон України від 24 червня 2004 р. №1869-IV «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009 -

2014 роки» [9].

Основною метою вищезазначених документів є:

- організація ефективного управління та належного використання майнових комплексів у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг;
- забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ;
- технічне переоснащення ЖКГ;
- поглиблення демонополізації та створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг;
- вдосконалення нормативно-правового та науково-технічного забезпечення функціонування та розвитку ЖКГ.

Реалізація цих питань, у першу чергу покладається на органи місцевого самоврядування, адже діяльність більшості підприємств комунального господарства має локальний характер і здійснюється на чітко визначеній території та має конкретних споживачів своїх послуг.

Формування структури комунального господарства міста відбувається не тільки з урахуванням соціально-економічного потенціалу, а й з урахуванням екологічної ситуації, яка визначає відмінності формування та розвитку комунального господарства окремих міст.

РОЗДІЛ 2

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА М. КРЕМЕНЧУК

Проблема регулювання якості навколишнього середовища в місті має велике значення. Місто не можна визнати комфортним для проживання, якщо городяни в ньому почувають себе в екологічній безпеці. Важливу роль в природоохоронній діяльності повинно відігравати комунальне господарство.

В межах міста існує ціла низка гострих проблем, що потребують вирішення, і які актуальні не лише для Кременчуцького регіону, але й для багатьох інших регіонів України. Пріоритетними проблемами є:

- забезпечення населення якісною питною водою;
- санітарне очищення міста;
- утилізація і переробка промислових і побутових відходів;
- підтоплення міської території;
- моніторинг і оцінка екологічного стану території міста.

Кременчук з його промисловістю представлено підприємствами машинобудування, нафтохімії, енергетики, будівельної індустрії, легкої та харчової промисловості є джерелом забруднення навколишнього середовища Кременчуцького регіону.

На обліку в Кременчуцькій міській СЕС знаходиться понад 119 підприємств, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Близько 95 % викидів підприємств припадає на: ПАТ «Укртатнафта», ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», ПАТ «Кременчуцький колісний завод», ХК «АвтоКрАЗ», ПАТ «КВБЗ», Кременчуцька ТЕЦ, ПАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю», ПАТ „Кременчуцький завод дорожніх машин”. Найбільшим забруднювачем залишається ПАТ „Укртатнафта” – викиди цього підприємства складають понад 70 % загальних викидів підприємств [10].

Побутові відходи – основний вид відходів, які утворюються в житлово-комунальній сфері міста, дрібними виробниками, а також в промисловості та інших

сферах економіки міста. В місті запроваджена контейнерна система збирання і вивезення твердих побутових відходів, де застосовуються металеві контейнери. Щороку за рахунок коштів міського екологічного фонду КАТП – 1628 поновлює контейнери.

В м. Кременчук є два місця для захоронення твердих побутових відходів (міське звалище на Деїській горі та звалище ТПВ «ПАТ Укртатнафта»), два полігони для промислових відходів (полігон промислових відходів ПАТ «Укртатнафта» та ТОВ «Грін Арт»).

Міське звалище негативно впливає на стан підземних вод прилеглої території і в разі неприйняття термінових заходів, використання забруднених підземних вод може визвати ряд важких захворювань серед населення, яке споживає воду з власних трубчатих колодязів.

Підприємства міста здійснюють випуски господарсько-побутових та промислово-зливових стічних вод у відкриті водойми. Скид стічних вод здійснюється через локальні очисні споруди. Очисні споруди господарсько-побутових стічних вод КП «Кременчукводоканал» працюють з перевантаженням. Так, на правобережні очисні споруди при потужності 14,7 тис. м³ на добу фактично надходить 19 – 20 тис. м³. При потужності лівобережних очисних споруд 75 тис. м³ на добу фактично надходить біля 100 тис. м³.

Однією з причин погіршення якості води є технічний стан системи водовідведення м. Кременчук, який характеризується високим зносом основних фондів. Протяжність водопровідних мереж міста – 421,2 км, з них в аварійному стані – 13,8 км.

Проблема водозабезпечення міста з поверхневих джерел з кожним роком загострюється. Це пов'язано з багатьма факторами, одним з яких є антропогенний. За останні десятиріччя в поверхневій водоймища скидається велика кількість недостатньо очищених господарсько-фекальних, ливневих стоків та стічних вод промислових підприємств. Найбільш несприятливим фактором є значний вміст в них фосфатів. Вказані речовини впливають на різке збільшення інтенсивності розвитку та наступного відмирання планктону та водоростей у водосховищі з

утворенням токсичного мулу. В результаті потепління клімату змінюється температурний режим водосховищ, що призводить до інтенсифікації «цвітіння» води, розкладання органічних речовин, появи запахів та зниження здатності до самоочищення. В сучасних умовах води поверхневих джерел є настільки забрудненими, що, по суті, являються слабкоконцентрованими стічними водами. Вищевказані фактори стали причиною зниження бар'єрної ролі традиційних очисних споруд водопроводу.

Особливо гостро ця проблема відчувається в літній період, коли підвищена температура повітря, застій води в Кременчуцькому водосховищі призводить до швидкого росту та накопичення фітопланктону. В цей період значно погіршується кольоровість води (40-50°), зменшується вміст розчинного кисню (до 1-1,5 мг/дм³), запах сягає 4 - 5 балів, підвищується вміст аміаку та марганцю.

За оцінками моніторингу якості води майже всі вітчизняні поверхневі водні джерела наближені до III-го класу і потребують нового підходу в очищенні.

В літній період значно зростає кількість відхилень в якості питної води по бактеріологічним показникам. Чинником цього може бути, як вторинне забруднення води в застарілих мережах комунального водогону міста, так і недостатній вміст в воді знезаражуючих речовин (залишкового хлору). Так, за три літні місяці 2011 року було відібрано та досліджено на бактеріологічні показники 341 проба питної води, відхилення мали 16 (4,7%) при середньорічному відсотку відхилень 2,06 %. При цьому майже в 80 % проб, які мали відхилення по бактеріологічним показникам залишковий хлор був відсутній або визначався в дуже малих кількостях. Одним із напрямків вирішення даної проблеми є проведення локального дохлорування води в мережах за допомогою пересувної установки. Але при збільшенні доз хлору при підготовці питної води на ВОС значно збільшується вміст хлорорганічних сполук (тригалометанів) в ній. Вміст цієї канцерогенної сполуки іноді перевищує нормативні показники в 5-6 разів [11]. Для зменшення вмісту тригалометанів в питній воді необхідно впровадження нових технологій в очищенні, наприклад попередньої амонізації.

Отже, забезпечення екологічної рівноваги та повне задоволення потреб

населення у якісній воді має досягатися шляхом поліпшення якості води, впровадження басейнового принципу управління водокористування, зменшення водопостачання на основі раціонального водокористування з урахуванням структурної перебудови, технологічної модернізації та реконструкції комунального господарства.

Системний аналіз сучасного стану навколишнього середовища міста свідчить про необхідність невідкладного прийняття комплексу дійових рішень та заходів. Покращення екологічного стану м. Кременчук необхідно здійснювати поступово. Але внаслідок відсутності у підприємств комунального господарства фінансових можливостей для здійснення цих заходів, актуальним постає питання залучення потенційних інвесторів.

Також важливим є питання щодо зміни відсоткового співвідношення екологічного податку між бюджетами, який сплачують підприємства, що забруднюють навколишнє природне середовище. Так, до місцевого бюджету надходить 50 % суми податку, до обласного - 20 %, до державного - 30 %. Водночас 50 % збору за спеціальне використання води надходить до державного бюджету, а 50 % залишається у бюджетах місцевого самоврядування. Для міста з таким промисловим потенціалом та антропогенним навантаженням цих коштів не вистачає для вирішення заходів щодо покращення екологічного стану.

Тому, для міст з високим ступенем забруднення необхідно переглянути норматив відрахування від екологічного податку та збору за спеціальне використання води в сторону збільшення.

В подальшому правомірним є запровадження класифікації міст України, які мають значний рівень забруднення навколишнього середовища, для забезпечення можливості залишити 100% коштів на природоохоронні заходи в місцевих бюджетах.

РОЗДІЛ 3

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА

Практика господарювання, притаманна командно-адміністративній системі управління, характеризувалась надмірною централізацією фінансування та обмежувала можливість органів місцевої влади щодо впливу на ефективність функціонування і розвиток комунального господарства. Комунальні послуги надавалися споживачам по цінам нижче собівартості їх виробництва, тому що значна частина витрат комунального господарства компенсувалася з державного бюджету. Відповідні принципи фінансування, які діяли протягом багатьох десятиріч, створили негативні умови для функціонування комунального господарства на сучасному етапі. Тому без змін в системі фінансово-економічних відносин неможливе ефективне функціонування і розвиток комунального господарства в сучасних умовах господарювання.

На сучасному етапі для України одним із найважливіших завдань є збалансування державних і територіальних інтересів у процесі фінансового забезпечення комунального господарства. Приєднання України до Європейської Хартії про місцеве самоврядування та її ратифікація у 1996 р. прискорили цей процес через зміцнення місцевих фінансів, які, в свою чергу, охоплюють наступні складові: місцевий бюджет, місцеві податки і збори, трансферти, фінанси комунальних підприємств.

Прийняття Бюджетного кодексу України визначило одне з концептуальних положень місцевого самоврядування – закріплення власних доходів за органами місцевого самоврядування [12].

З прийняттям Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, основні фонди підприємств комунального господарства були передані в комунальну власність територіальних громад, тобто відбулося практичне припинення фінансування підприємств галузі за рахунок державного бюджету [13].

У системі міжбюджетних реформ відбуваються також зміни у взаємодії

підприємств комунального господарства з бюджетом. Бюджетне фінансування комунального господарства реалізується за допомогою міжбюджетного трансфертного регулювання.

Слід зазначити, що за період 2007-2011 років видатки державного бюджету на фінансування ЖКГ мають незбалансований характер [14]. При цьому лівова частка фінансування покладається на місцеві бюджети.

Таблиця 3.1

Питома вага видатків державного і місцевого бюджетів у зведеному бюджеті України по основним напрямам протягом 2007-2011 рр.,%

Напрями витрат	Державний бюджет					Місцевий бюджет				
	роки									
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Загальнодержавні функції	7,5	7,0	8,1	9,2	9,5	3,3	2,8	2,7	2,7	2,4
Оборона	4,2	3,7	3,1	3,0	3,7	-	-	-	-	0,1
Громадський порядок, безпека та судова влада	8,1	8,0	7,9	7,6	7,7	0,1	2,2	0,1	0,1	0,1
Економічна діяльність	13,1	12,4	10,8	9,5	10,6	4,8	4,0	2,1	2,1	3,0
Охорона навколишнього природного середовища	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Житлово-комунальне господарство	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	2,3	2,8	2,4	1,2	2,0
Охорона здоров'я	2,8	2,3	2,5	2,3	2,4	9,0	8,4	9,4	9,5	9,3
Духовний та фізичний розвиток	0,9	0,8	1,0	1,4	0,8	1,6	1,5	1,7	1,7	1,7
Освіта	6,7	7,0	7,8	7,6	6,4	12,9	12,6	13,9	13,5	14,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	12,9	16,3	16,8	18,3	15,1	8,5	7,4	8,9	9,3	10,1

Отже, одним із головних джерел фінансування комунального господарства є місцевий бюджет і вирішальне значення для забезпечення ефективного функціонування комунального господарства у більшості випадків мають доходи місцевих бюджетів та джерела їх формування. Як свідчить аналіз даних табл. 3.2, доходи м. Кременчук протягом 2007-2011 років збільшились на 284,2 млн. грн. або в 1,9 рази.

Проаналізувавши доходи місцевого бюджету, доцільно розглянути загальну структуру видатків та визначити частку видатків, що спрямовується на

Таблиця 3.2

Структура доходів бюджету м. Кременчук, млн. грн.

Показники	2007		2008		2009		2010		2011		Темп зростання
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
1. Податкові надходження	259,4	84	339,1	83,8	290,3	83,2	357,8	84,9	521,4	87,4	2,0
2. Неподаткові надходження	36,6	11,9	51,5	12,6	56,1	16,1	57,8	13,7	52,1	8,8	1,4
3. Доходи від операцій з капіталом	10,2	3,3	10,3	2,5	0,8	0,2	2,3	0,55	7,1	1,7	0,7
4. Цільові фонди	2,5	0,8	4,3	1,0	1,9	0,5	3,1	0,73	12,3	2,0	4,9
Всього	308,7	100	404,8	100	349,1	100	421	100	592,9	100	1,9

фінансування ЖКГ (рис. 3.2). У 2011 році частка видатків на ЖКГ становила 71,2 млн. грн., що на 43,6 млн. грн. більше ніж у 2009 році.

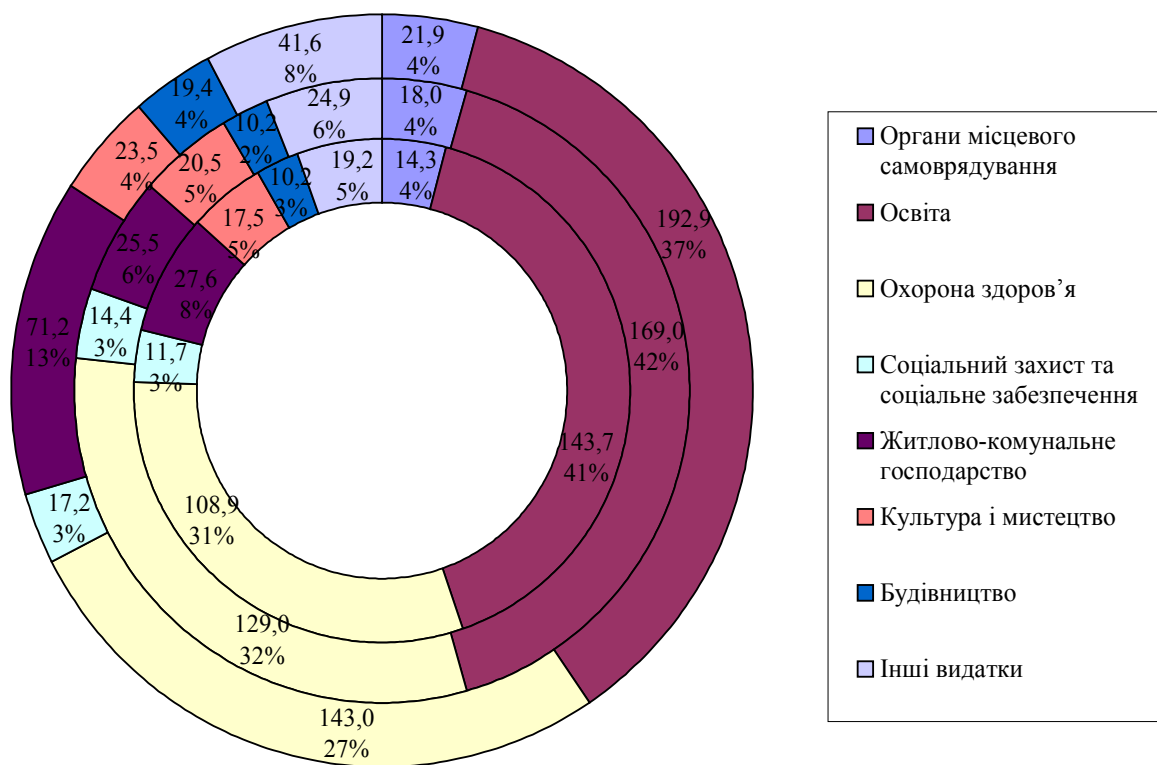

Рис.3.2 - Структура видатків бюджету м. Кременчук у 2009-2011 рр., млн. грн.

У відповідності зі збільшенням доходів збільшуються видатки на утримання комунального господарства, але порівнюючи необхідні видатки з фактичними,

фінансування робіт по утриманню ЖКГ не достатнє (рис. 3.3).

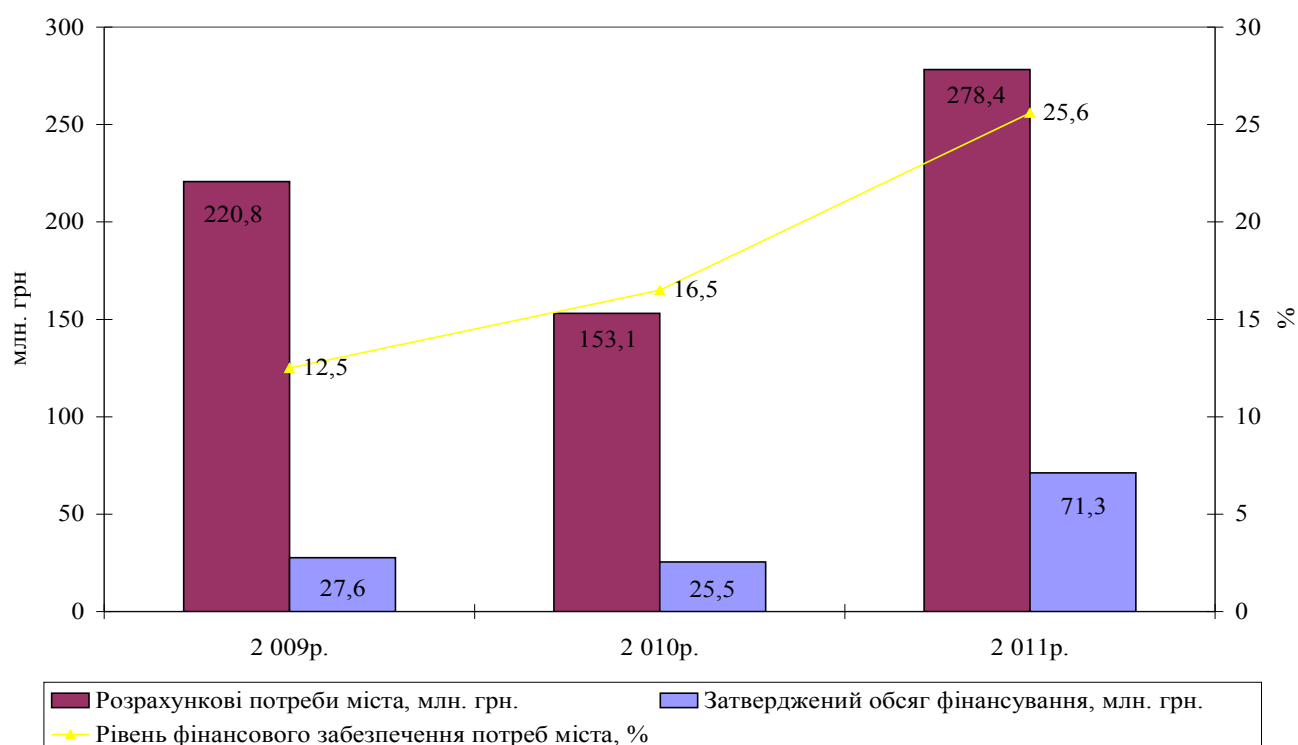

Рис. 3.3 - Бюджетне фінансування комунального господарства м. Кременчук за 2009-2011 рр.

Комунальне господарство міста фінансується за залишковим принципом, що не дозволяє органам місцевого самоврядування фінансувати комунальне господарство відповідно до потреб міста. Тому, в місцевих бюджетах правомірно буде статті видатків на утримання комунального господарства відносити до захищених статей, які передбачаються Законом України «Про державний бюджет» на поточний рік.

Центральне місце в розрахунках обсягів видатків місцевих бюджетів займають нормативи бюджетної забезпеченості у розрахунку на одного мешканця, учня, дитину, споживача послуг. Відповідно до Бюджетного кодексу України, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – це гарантований державою, в межах наявних бюджетних ресурсів, рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів [12].

На прикладі м. Кременчук слід визначити, що при формуванні доходної частини місцевого бюджету на підставі формульного розподілу міжбюджетних

трансфертів, не враховується особливість його складання. Це є наслідком того, що формули модифіковані та віддзеркалюють відносні видатки потреб міста із застосуванням узагальнюючих коефіцієнтів для всіх міст. При цьому не враховано особливості кожного міста. Формульний розрахунок не забезпечує потреби у видатках, визначених ст. 89, 91 Бюджетного кодексу України.

Особливу увагу привертають видатки місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, а саме:

- місцеві програми розвитку комунального господарства;
- транспорт, дорожнє господарство;
- експлуатація дорожньої системи місцевого значення;
- будівництво, реконструкція, ремонт та утримання доріг місцевого значення.

Вищенаведене пояснюється, в першу чергу, обмеженими ресурсами, що виділяються на певну галузь для місцевих бюджетів, а звідси – низьким нормативом бюджетної забезпеченості.

У результаті проведеного дослідження з питань бюджетного забезпечення встановлено, що формула повинна враховувати потребу в видатках окремо по кожній адміністративно-територіальній одиниці. В такій ситуації виникає потреба впровадження такого показника обсягу видатків на фінансування комунального господарства міста, який би визначав реальний рівень його фінансування, виходячи з обсягів ресурсів місцевого бюджету, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості та контингенту отримувачів комунальних послуг.

На основі вищевикладеного слід зазначити, що не зважаючи на важливе значення комунального господарства в соціально-економічному потенціалі міста, рівень бюджетного забезпечення не вирішує питання його достатнього фінансування. Це потребує подальшої розробки дієвого механізму фінансового забезпечення комунального господарства на місцевому рівні. Але визначення шляхів ефективного функціонування комунального господарства також вимагає дослідження світового досвіду.

РОЗДІЛ 4

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Україна в даний момент переживає важкий період перетворень, пов'язаний з адаптацією до нових реалій життєдіяльності в умовах ринкової економіки. Досвід розвитку більшості країн з ринковою економікою дозволяє зробити висновок про існування певних законів, принципів, які необхідно враховувати при вирішенні задач модернізації вітчизняної економіки. Особливої уваги заслуговує зарубіжний досвід у сфері формування системи забезпечення житлово-комунальними послугами (ЖКП) та управління розвитком ринку даних послуг.

На рубежі 70-80-х рр. ХХ століття у розвитку галузей комунального господарства США, при досить досконалій правовій базі, на перший план вийшли проблеми організації управління і фінансування. Безпосередня відповідальність за об'єкти комунальної інфраструктури покладена на місцеві органи виконавчої влади. Саме вони мають забезпечувати безперебійне функціонування комунальних об'єктів, їх реконструкцію і розвиток. Фінансування цих робіт винятково силами місцевих органів влади неможливо, тому надходить фінансова допомога з бюджетів штатів і федерального бюджету у вигляді субсидій, що виділяються під різні федеральні і регіональні програми. Цільові федеральні відрахування урядам штатів і місцевих органів влади для інвестицій у будівництво об'єктів комунальної інфраструктури складають щорічно більш ніж 25 млрд. доларів [15].

Популярним видом федеральної фінансової допомоги є "блокові програми", спрямовані не на конкретний об'єкт, а у певну сферу, що потребує фінансової підтримки. Основною блоковою програмою, присвяченою міському і регіональному розвитку, стала так звана "Блокова програма районного і регіонального розвитку". На основі об'єднання цільових напрямків, федеральний уряд скоординував її, справедливо вважаючи, що саме на місцях добре відомі реальні проблеми і пріоритети. Ця програма управляється Міністерством житлового і міського розвитку. Відрахування з бюджету по цій програмі йдуть відповідно до формули

(залежно від чисельності населення і статистичного статусу даного міста) штатам, великим і невеликим містам, урбанізованим графствам. Конкретно, 70 % фондів спрямовуються до органів місцевого самоврядування великих міст і урбанізованих графств, а 30 % - малим містам і поселенням.

Фінансова й організаційна участь федерального уряду (в особі різних федеральних установ) у вирішенні проблем розвитку комунального господарства й інфраструктури не заміняє досить чіткої системи поділу відповідальності між владою різних рівнів. Федеральний уряд відповідає в основному за інвестування в природні ресурси, охорону навколишнього середовища, водний транспорт, порти і вокзали, регулярно виділяє великі кошти штатам для підтримки і розвитку шосейних доріг. Уряди штатів несуть відповідальність за будівництво шосейних шляхів, частково - за розвиток мережі електро-, тепло- і газопостачання. Всі інші питання комунальної інфраструктури - водопостачання, санітарний стан, каналізація, суспільний транспорт, - перебувають у віданні місцевої влади, що використовує на ці цілі як власні бюджетні кошти, так і федеральні субсидії в різних формах, а також кошти з бюджетів штатів [16].

В Європі з метою досягнення оптимального результату підвищення ефективності роботи підприємств комунального господарства використовуються наступні моделі. Англійська передбачає організаційно-правові форми об'єднань підприємств, які надають комунальні послуги та повну їх приватизацію. За німецькою моделлю підприємства комунального господарства становляться акціонерними при цьому головним пакетом акції володіє муніципалітет. Французька модель базується на застосуванні різних форм залучення приватного капіталу до діяльності комунальних підприємств. При цьому підприємства залишаються у муніципальній власності територіальної громади. Тобто французька модель передбачає поєднання муніципальної власності на об'єкти комунального господарства і управління ними з боку приватного бізнесу.

З точки зору підвищення ефективності фінансового забезпечення комунального господарства особливу актуальність в сучасних умовах господарювання набуває французька модель, яка передбачає залучення в комунальну власність приватного

капіталу через застосування наступних форм: контракт на виконання робіт, контракт на управління підприємством, приватизація, оренда/лізинг, концесія.

Контракт на виконання робіт є найбільш розповсюдженою формою залучення приватного капіталу до діяльності підприємств комунального господарства. Підприємства залучають приватні компанії до проектування, будівництва об'єктів, їх експлуатації та інших видів робіт. Контракт на виконання робіт широко застосовується в США, Канаді, Франції.

Контракт на управління підприємством використовується у Німеччині та Швеції. При укладанні контракту на управління комунальним підприємством приватне підприємство відповідає за виконання усіх завдань, пов'язаних з управлінням комунальним підприємством.

У світовій практиці приватизація як спосіб залучення приватного капіталу в комунальне господарство використовується рідко. В Англії та Уельсі підприємства комунального господарства повністю приватизовані і являються акціонерними компаніями [17].

Основними формами комунальних підприємств у зарубіжних країнах є товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, асоціації. Вони, у свою чергу, поділяються на два види. Одні з них безпосередньо засновані муніципалітетами, інші – є дочірніми підприємствами, заснованими комунальними фірмами і компаніями. Наприклад, у США комунальні послуги в основному забезпечуються приватними фірмами і компаніями. В Австрії комунальні підприємства, котрі повністю перебувають у власності комун, функціонують у системі громадського транспорту, постачання води й електроенергії, каналізації та прибирання сміття, освоєння території та в інших галузях.

Значного поширення набула й така форма залучення приватного капіталу в комунальне господарство, як здача комунальних підприємств в оренду фізичній або юридичній особі. Умови оренди визначаються місцевими органами влади. Оренда дозволяє підвищити ефективність використання основних фондів підприємства, оволодівати його технологією, задіяти фонди, що тимчасово не використовуються. Оренда/лізинг, як спосіб залучення приватного капіталу в комунальне господарство,

застосовується в Канаді і Франції.

Широко використовується в багатьох країнах світу така форма залучення приватного капіталу у комунальну сферу, як концесія, яка передбачає передачу суб'єкту підприємницької діяльності право на створення (будівництво) або управління (експлуатацію) об'єктів комунального господарства. Концесії отримали широке застосування у Франції, Болгарії, Філіппінах, Аргентині, Естонії. Ця форма залучення приватної ініціативи ґрунтується на договірній основі посадових осіб органів місцевого самоврядування з фізичною чи юридичною особою. В договорі передбачається, що дохід фізичної чи юридичної особи залежить не від прибутку за рахунок підвищення цін на послуги, а від підвищення ефективності роботи комунального підприємства за рахунок зниження витрат на виробництво, збалансованої тарифної політики, економії ресурсів, зростання продуктивності праці, поліпшення якості послуг.

У Чехії з метою активізації ринку інвестування у комунальну сферу була створена Компанія по фінансуванню муніципальної інфраструктури, яка являється спеціалізованим фінансовим посередником. Основною функцією Компанії є залучення фінансових ресурсів та пропонування кредитів комерційним банкам, які в свою чергу, надають кредити муніципалітетам для фінансування інфраструктурних проектів.

Світова практика господарювання, одним із фінансових посередників фінансування інфраструктури міста визначає комунальний банк. У Японії міські та місцеві банки належать до приватних фінансових інститутів, а саме таких, що працюють із вкладами. Вони є акціонерними компаніями, які представляють інтереси міст та місцевостей.

У Китайській Народній Республіці окремі депозитні, кредитні та розрахункові операції можуть здійснюватися так званими міськими та сільськими кредитними кооперативами, а також міськими кредитними банками, які засновуються на пайовій основі. Власниками банків є населення, підприємства з капіталом не менше від 1 млн. юанів, місцеві органи влади. При цьому загальна кількість учасників банківського кооперативу не повинна бути меншою ніж 20, а загальний розмір

капіталу меншим ніж 50 млн. юанів.

У Німеччині функціонує понад 700 суспільно-правових ощадних кас та банків земель (жироцентралей) з часткою в розмірі 50% від усіх універсальних банків. Такі банки є правовими установами цивільного права. Їхніми гарантами є громади, міста та райони. Діяльність таких кредитних установ поширюється тільки на область їхніх гарантів. Залежно від історії їх створення жироцентралі є комунальними банками чи банками окремих федеральних земель [17].

Отже, у результаті проведеного дослідження можна зробити певні висновки, а саме:

- не кожний позитивний закордонний досвід може бути застосований в економіці українських регіонів і міст в силу існування місцевих традицій, кваліфікації наявного персоналу та існуючої інфраструктурної бази;

- пристосування позитивного досвіду потребує, перш за все наявності політичної волі та бажання, а також певних змін законодавчої та нормативної бази, яка має передбачати узгодження економічних інтересів всіх суб'єктів ринку ЖКП: споживачів, постачальників послуг, інвесторів, а також органів влади і управління;

- будь-які реформаційні зміни в системі ЖКП потребують певних витрат.

Досвід свідчить, що вирішувати цю проблему за рахунок підвищення тарифів - безперспективно. Отже, пошук і залучення до цієї сфери інвестицій є найважливішим завданням, яке постає перед регіональними і місцевими органами влади.

РОЗДІЛ 5

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА

5.1. Інформаційне забезпечення комунального господарства міста

Організаційне забезпечення щодо виконання завдань “Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства” передбачає створення дієвої системи збору, передачі, інтеграції, аналізу та моніторингу інформації щодо діяльності підприємств комунального господарства. Основою оптимізації і структурування даної системи є запровадження єдиної інформаційної системи управління комунальним господарством.

На сучасному етапі при Міністерстві з питань житлово-комунального господарства України діє інформаційно-аналітична та інформаційно-правова система житлово-комунального господарства. Інформаційно-аналітична має досить складну систему звітності, яка призначена для збору інформації, формування звітів і аналізу економічних показників щодо діяльності комунальних підприємств, надання послуг, заборгованості підприємств з оплати житлово-комунальних послуг, відшкодування з бюджету за надані пільги та субсидії. Тобто моніторинг діяльності підприємств комунального господарства здійснюється на основі узагальненої бази даних державних і галузевих статистичних спостережень. Інформаційно-правова система створена з метою надання оперативної інформації щодо існуючих нормативно-правових актів у галузі житлово-комунального господарства.

Але існують питання, які потребують вдосконалення. Одним із цих питань є забезпечення можливості порівняння показників діяльності підприємств комунального господарства за допомогою бенчмаркінгу.

Сутність бенчмаркінгу полягає, по-перше, у порівняльному аналізі діяльності одного підприємства з показниками інших, найбільш успішних, підприємств, по-друге, у безперервному пошуку нових ідей, їх вивченні, використанні на практиці, адаптації та впровадженні з метою отримання кращого результату у своїй діяльності [18].

Основним результатом використання бенчмаркінгового підходу є отримання

органами виконавчої влади достовірної інформації стосовно діяльності комунальних підприємств і порівняння цих результатів з досвідом інших підприємств-надавачів послуг. Застосування бенчмаркінгу в комунальному господарстві дозволить визначити кращий досвід вирішення проблем та використовувати його підприємствами галузі, проводити системний аналіз міжнародного досвіду застосування різних моделей ефективного функціонування підприємств комунального господарства [19].

Світова практика доводить ефективність бенчмаркінгового підходу. Він сьогодні використовується у практиці регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у Великобританії та Чилі. У Франції його використовують при регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій у електроенергетиці та транспорті. За ініціативи Міжнародного банку реконструкції та розвитку в Бразилії запроваджений бенчмаркінг для моніторингу процесів реформування у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, а також надання кредитів на капітальні інвестиції [20].

У контексті вищезазначеного особливої уваги, на думку автора, потребує вдосконалення інформаційного забезпечення системи управління комунальним господарством, що на відміну від існуючого дозволить приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням світового досвіду розвинутих країн світу, країн Центральної та Східної Європи, постсоціалістичних країн на основі бенчмаркінгового підходу.

Одним із пріоритетних напрямів Національної програми інформатизації є розробка типової структури інформаційних центрів органів державної влади та місцевого самоврядування [21]. Формування інформаційної системи збору, обробки, передачі даних дозволить органам державної влади та місцевого самоврядування оперативно аналізувати й оцінювати ситуацію в усіх галузях комунального господарства.

Основною функцією єдиної інформаційної системи комунального господарства є розробка стратегії ефективного функціонування підприємств комунального господарства на основі бенчмаркінгу, яка формується і реалізується на місцевому

рівні відповідно до сформульованих державою цільових орієнтирів розвитку галузі.

Інформаційне забезпечення комунального господарства з застосуванням бенчмаркінгу передбачає обробку даних в єдиному центрі інформації на державному, регіональному й місцевому рівнях. Єдиний інформаційний центр надаватиме державним установам та органам місцевого самоврядування потрібну і повну інформацію. Таким чином, користувачі інформації зможуть одержувати дані щодо показників діяльності підприємств комунального господарства, агреговані на рівні регіонів та порівнювати з показниками діяльності кращих комунальних підприємств у певній галузі, що функціонують в кожному окремому місті.

Авторську структуру інформаційного забезпечення комунального господарства міста представлено на рис. 5.1.

Формування інформаційної системи комунального господарства із застосуванням бенчмаркінгу передбачає наступні етапи.

Міським інформаційним центром збираються дані щодо:

- фінансового стану діяльності підприємств;
- стану кредиторської та дебіторської заборгованості;
- тарифів на послуги підприємств;
- складу, структури та технічного стану основних фондів;
- якості та обсягів наданих послуг споживачам;
- відшкодування з бюджету за надані пільги та субсидії.

Отримана інформація обробляється та передається до регіонального інформаційного центру.

Регіональний інформаційний центр аналізує, оцінює, порівнює інформацію щодо показників діяльності підприємств комунального господарства регіону з метою виділення позитивних і негативних тенденцій функціонування та виявлення кращого досвіду вирішення проблем. Відповідні висновки передаються до державного інформаційного центру.

Державний інформаційний центр приводить отримані дані до єдиного формату, аналізує та створює інформаційну базу даних щодо вітчизняного й світового досвіду регулювання у сфері комунального господарства в країнах Центральної та Східної

Рис. 5.1. Формування інформаційного забезпечення комунального господарства міста

Європи, постсоціалістичних країнах, досліджує нормативно-правову базу з метою вдосконалення законодавства у сфері комунального господарства з урахуванням адаптації його у відповідності до вимог Європейського Союзу.

Перевагами створення на рівні міста інформаційного центру є:

- отримання органами місцевої влади повної інформації з метою визначення та аналізу ефективності управління підприємствами комунального господарства, а також проведення контролю, прийняття й організації виконання управлінських рішень;

- участь у стратегічних планах розвитку міста – розробка пілотних (інноваційних) проектів, програм ефективного функціонування і розвитку підприємств комунального господарства;

- отримання інформації щодо природоохоронних і екологічних заходів комунальних підприємств – сукупність показників діяльності підприємств за видами послуг у сфері охорони навколишнього середовища;

- проведення соціологічного опитування населення щодо якості та рівня комунального обслуговування й стану реформування комунального господарства міста;

- надання достовірної інформації суб'єктам підприємницької діяльності для проведення конкурсів (тендерів) на право надання комунальних послуг;

- залучення громадськості та розвиток правової свідомості громадян з питань реформування комунального господарства міста, роз'яснення представниками засобів масової інформації основних етапів впровадження реформи.

Інформатизаційне забезпечення комунального господарства міста на основі бенчмаркінгу передбачає наступні позитивні зміни:

1. Можливість застосування комбінованої системи управління, яка базується на зворотному зв'язку між підприємствами комунального господарства та органами влади. Управління “згори-донизу” відбувається під час розроблення й спрямування управлінських рішень від Міністерства на рівень підприємств. Управління “знизу-вгору” здійснюється на основі бенчмаркінгового підходу в процесі збору та обробки інформації щодо показників діяльності підприємств.

2. Прискорення прийняття управлінських рішень на всіх рівнях влади щодо формування комунального господарства міста в ринкових умовах. Тому що відповідно до закону України “Про стимулювання розвитку регіонів України” [22] передбачається розробка угод щодо регіонального розвитку. Слід відзначити, що право на укладання таких угод будуть мати лише регіони, які чітко володіють інформацією щодо своїх переваг, у тому числі і в галузі комунального господарства.

3. Здійснення обміну інформацією між окремими підприємствами щодо кращого досвіду.

4. Можливість достовірно оцінювати фінансовий стан підприємств комунального господарства окремого міста на основі розвитку місцевої статистики, як приклад єдиної бази тарифів на житлово-комунальні послуги в містах. Зараз аналізуються середні показники по регіонах, які не придатні для порівняння з діючими тарифами у містах.

5. Розробку достовірних й обґрунтованих прогнозів щодо діяльності підприємств комунального господарства.

6. Забезпечення узгодженості формування і виконання загальнодержавних та місцевих програм розвитку комунального господарства.

7. Розширення можливостей моніторингу та аналізу стану комунального господарства на території всієї держави протягом року.

8. Прийняття участі у міжнародних проектах із залученням іноземних інвестицій, грантів, позик, а також співпраця з міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями.

9. Проведення досліджень світових і європейських досягнень у комунальному господарстві та просування іміджу галузі за межами країни.

Вищенаведена інформатизація системи управління комунальним господарством надасть можливість визначити пріоритетні напрями програм розвитку підприємств комунального господарства з метою залучення до галузі приватних інвестицій на основі постійно діючого аналітичного моніторингу. Це, в свою чергу, передбачає вдосконалення фінансового забезпечення комунального господарства міста.

5.2. Удосконалення процесу фінансування комунального господарства міста

Виходячи з вищенаведеного, можливо зазначити, що обмеженість інвестицій та дефіцит фінансових ресурсів – це проблема галузі на місцевому рівні. Тому, на думку автора залучення інвестицій через спеціалізованого фінансового посередника – комунального банку територіального розвитку є пріоритетним заходом, який спрямований на підвищення ефективності фінансування комунального господарства міста.

Під комунальним банком територіального розвитку слід розуміти юридичну особу, яка перебуває у комунальній власності територіальної громади та здійснює спеціалізовані банківські операції.

Кошти банку територіального розвитку можуть формуватися на пайовій організаційно-правовій формі за рахунок вільних коштів комунальних підприємств, коштів місцевого бюджету із наступним залученням приватних і міжнародних інвестицій, донорської допомоги, вкладів підприємств, організацій, установ різних форм власності. При цьому повинен бути передбачений особливий порядок формування активів і пасивів комунального банку, нормативи відрахувань від прибутку до резервних фондів, залучення запозичених коштів шляхом випуску комунальних облігацій за наявності на це спеціального дозволу, обов'язок забезпечення та цільова спрямованість на фінансування підприємств комунального господарства виданих кредитів. Комунальний банк запозичує кошти на ринку капіталів для надання кредитів підприємствам, що надають комунальні послуги за найнижчими ринковими відсотковими ставками.

Основними завданнями комунального банку територіального розвитку як фінансового посередника мають бути:

- фінансування виробничих та інвестиційних програм розвитку підприємств комунального господарства;
- залучення інвестицій з метою розвитку і технічного переоснащення комунальних підприємств;
- створення єдиної інформаційної системи автоматизованого збору платежів;

- організація в межах міста централізованого безперервного аналізу і моніторингу споживання послуг та дебіторської заборгованості;
- планування та формування доходів від ринку комунальних послуг за рахунок оперативного надходження коштів.

Структура комунального банку територіального розвитку представлена на рис. 5.2.

Структура комунального банку територіального розвитку включає управління збору платежів та управління інвестиційного розвитку комунального господарства міста.

Управління збору платежів комунального банку територіального розвитку об'єднує в системі нарахування та оплати послуг грошові й інформаційні потоки, прискорює проходження коштів безпосередньо від платника-споживача через банк на рахунок підприємства-постачальника послуг. Зосередження коштів споживачів і підприємств комунального господарства в одному банку сприятиме підвищенню ефективності їх використання.

Управління збору платежів складається з відділу розрахунків споживачів за комунальні послуги та відділу персоніфікованих соціальних рахунків пільгових категорій.

Створення єдиного управління збору платежів дозволить органам місцевої влади отримувати достовірну і оперативну інформацію щодо рівня оплати та суми реальної заборгованості населенням міста перед постачальниками комунальних послуг, більш ефективно планувати видаткову частину бюджету щодо пільг та субсидій, застосовувати відповідні заходи до боржників.

Управління інвестиційного розвитку мобілізує капітал з метою середньострокового та довгострокового кредитування підприємств комунального господарства, а також спеціальних цільових проектів, пов'язаних із впровадженням передових технологій.

Акумуляовані комунальним банком кошти та їх наступний перерозподіл надасть можливість підтримати безперервність виробництва підприємств комунального господарства, а також прискорити відтворювальний процес у цілому.

Рис. 5.2. Структура комунального банку територіального розвитку

Комунальний банк територіального розвитку може забезпечити доступ до додаткових фінансових ресурсів для місцевих органів влади, а також буде здійснювати інвестиції в комунальне господарство міста.

Але в сучасних умовах практично відсутні економічні стимули для залучення інвестицій в комунальне господарство. Цьому перешкоджає відсутність чітких, прозорих механізмів залучення інвестицій.

Залучення інвестицій в комунальне господарство передбачає відповідну зацікавленість потенційних інвесторів, а саме отримання прибутку від розміщення капіталу. Але, сучасний фінансовий стан підприємств комунального господарства не вирішує даного питання, тому що підприємства мають наднизьку норму рентабельності і неспроможні бути привабливими для потенційних інвесторів. Тому основним завданням органів місцевого самоврядування, як головного гаранта по кредитах комунальних підприємств, щодо підтримки діяльності комунального банку територіального розвитку має бути створення відповідних умов для реалізації наступних заходів (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Економічні стимули залучення потенційних інвесторів

Заходи	Умови реалізації
Гарантії	Доручення та зобов'язання органів місцевого самоврядування про цільове використання коштів та захист від інвестиційних ризиків.
Тендери	Надання пільгових умов при визначенні переможця процедур закупівлі товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевого бюджету шляхом застосування процентної межі до ціни його тендерної пропозиції у порівнянні з найбільш вигідною серед поданих.
Податкові пільги	Інструменти податкового регулювання визначені в межах повноважень міської ради, як винятки із загальної схеми обчислення конкретного виду податку (повне або часткове звільнення від податку).
Право отримання ліцензії на будівництво об'єкта в межах території міста	Будівництво та експлуатація об'єкта відбувається за рахунок приватного інвестора, який є його власністю. За право на будівництво об'єкта і видання ліцензії на його діяльність міська рада обговорює у згоді фінансування програм розвитку підприємств комунального господарства.

Також вдосконалення процесу управління фінансовим забезпеченням комунального господарства в сучасних умовах господарювання передбачає законодавче закріплення основних умов ефективного функціонування та розвитку комунального господарства.

Дослідження нормативно-правової бази в галузі житлово-комунального господарства свідчить про наявність Житлового Кодексу (єдиний законодавчий акт, який систематизує певну галузь права) і відсутність чітко закріплених норм щодо функціонування комунального господарства. Тому постає питання про необхідність розробки та прийняття Комунального кодексу, який би забезпечив:

- удосконалення законодавчої та нормативно-правової і методичної бази з метою реформування комунального господарства;
- розмежування управлінських заходів щодо підприємств комунального господарства різних форм власності;
- чітке визначення і впорядкування певних функцій за суб'єктами місцевої, регіональної та державної влади щодо управління підприємствами комунального господарства.

Отже, перспективи подальших досліджень щодо підвищення ефективності функціонування ЖКГ повинні бути пов'язані з пошуком напрямків оптимізації організаційної структури, виробленням адекватного адміністративно-ринкового механізму управління в галузі, виділенням державних цільових коштів та розробленням цільових державних та регіональних програм для проведення модернізації комунальної інфраструктури з метою мінімізації операційних витрат і підвищення загальної ефективності їх функціонування.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі виконані теоретичні узагальнення і запропоновані заходи щодо розв'язання наукової проблеми – реформування комунального господарства в сучасних умовах господарювання.

Основні наукові і практичні результати дослідження зводяться до наступного:

1. З метою дослідження процесу формування структури комунального господарства міста використано територіальний й галузевий підхід. Територіальний підхід надає можливість комплексно й ефективно використовувати всі наявні ресурси і умови з урахуванням економічного та соціального потенціалу міста, що формує об'єктивні можливості для розвитку галузей комунального господарства міста. Галузевий підхід передбачає дослідження особливостей діяльності окремих галузей комунального господарства, метою яких є надання комунальних послуг.

2. Доведено, що комунальне господарство впливає на екологічну ситуацію в місті. У структурі комунального господарства пріоритетною галуззю є водопровідно-каналізаційна, яка виступає базовим елементом не лише господарської діяльності, а й загалом фізичного життя суспільства. Серед галузей комунального господарства водопровідно-каналізаційна галузь займає виняткове місце. Тому водопровідно-каналізаційне господарство є органічною частиною сучасних міст, без якого неможливе існування та розвиток останніх. Обґрунтовано її соціальне й функціональне значення в структурі комунального господарства, виявлено основні проблеми діяльності.

3. Встановлено, що місцевий бюджет є основною фінансовою базою кожного міста, який визначає і закріплює відносну економічну самостійність органів місцевого самоврядування та активізує господарську діяльність щодо фінансування підприємств комунального господарства на відповідній території. В процесі аналізу обсягів та структури доходної і видаткової частин місцевого бюджету встановлено, що комунальне господарство міста фінансується по залишковому принципу. Це не дозволяє органам місцевого самоврядування фінансувати комунальне господарство відповідно до розрахункових потреб міста та не забезпечує ефективність

функціонування і розвитку комунального господарства. Виникає потреба впровадження такого показника обсягу видатків на фінансування комунального господарства міста, який би визначав реальний рівень його фінансування, виходячи з обсягів ресурсів місцевого бюджету, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості та контингенту отримувачів комунальних послуг.

4. Розглянуто світовий досвід фінансування підприємств комунального господарства шляхом залучення приватного капіталу через застосування наступних форм: контракт на виконання робіт; контракт на управління підприємством; приватизація; оренда/лізинг; концесія. Визначено перешкоди щодо їх застосування в сучасних умовах господарювання в Україні.

5. Запропоновано створення єдиної інформаційної системи управління комунальним господарством на основі бенчмаркінгового підходу, яка передбачає обробку даних в єдиному центрі інформації на державному, регіональному й місцевому рівнях. Це дозволить визначити кращий досвід вирішення проблем та використовувати його підприємствами галузі, проводити системний аналіз міжнародного досвіду застосування різних моделей ефективного функціонування підприємств комунального господарства з метою впровадження його на практиці у своїй діяльності.

6. Підвищення інвестиційної привабливості комунального господарства базується на пошуку потенційних джерел інвестування та розробці різних моделей залучення капіталу. В контексті цього Розроблено організаційно-економічний механізм фінансового забезпечення комунального господарства міста шляхом створення фінансового посередника – комунального банку територіального розвитку. Комунальний банк територіального розвитку – це юридична особа, яка перебуває у комунальній власності територіальної громади і здійснює спеціалізовані банківські операції. Розроблено авторську структуру такого банку, яку відповідно до характеру здійснюваних функцій, запропоновано формувати з двох підрозділів: управління збору платежів та управління інвестиційного розвитку комунального господарства міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жуков Д.М. Экономика и организация ЖКХ города: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 96 с.
2. Про впорядкування функціонального підпорядкування підприємств, які належать до комунальної власності міста Кременчука: Рішення Кременчуцької міської ради Полтавської області № 652. – Кременчук, 2001. – 4 с.
3. Житлово-комунальне господарство міста. Офіційний сайт Кременчуцької міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kremen.gov.ua/>.
4. Качала Т.М. Регіональний розвиток ЖКГ України / Черкаський державний технолог. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2001. – 326 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995 р. № 150 «Про концепцію розвитку житлово-комунального господарства в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 січня 1999р. №113 «Про затвердження Програми проведення житлово-комунальної реформи на 1999-2001 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Указ Президента України «Про прискорення реформування житлово-комунального господарства» від 19 жовтня 1999р. №1351/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2002 р. № 139 «Про схвалення Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Закон України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 24 червня 2004 р. № 1869-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Результати санепіднагляду. Офіційний сайт державної СЕС м. Кременчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremgorses.org.ua/>.
11. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 р. № 400 про

затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

13. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Виконання Державного бюджету. Офіційний сайт державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.

15. Бутін С.П. Управління розвитком ринку житлово-комунальних послуг з урахуванням закордонного досвіду // Економічні інновації. - 2009. - № 38. - С. 35-39.

16. Досвід реформування житлово-комунального господарства в країнах ЄС // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 376-378.

17. Онищук Г.І. Світовий досвід ефективності реформування у сфері міського господарства // Економіка промисловості. – 2004. – №2 (24). – С. 8 – 13.

18. Лукьянченко А.А. Градообслуживающая коммунальная сфера: теория и практика обеспечения устойчивого развития: (Монография) / Национальная академия наук Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 209 с.

19. Полуянов В.П. Теория и практика реформирования предприятий в коммунальном хозяйстве (методологический аспект). – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2001. – 244 с.

20. Онищенко В.О., Бенюк Г.А. Роль кредитно-банківської системи у формуванні інвестиційного клімату України // Регіональні перспективи: Наук.-практ. журн. – Кременчук, 2003. – Вип. 7 – 8 (32 – 33). – С. 114 – 117.

21. Закон України від 4 лютого 1998 р. № 75/98 «Про Концепцію національної програми інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

22. Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV “Про стимулювання розвитку регіонів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.